

Nahcivan Düğünlerinde Kına Gecelerinde Oğlan ve Kız Evi Tarafından Söylenen “Hakışta”lar

Elhan MEMMEDOV

Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Bölümü, Azerbaycan

*Sorumlu Yazar

elxan.yurdoglu@yahoo.com

Özet

Türk Azerbaycan'ın bir parçası olan Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nin düğünleri birkaç özelliğine göre Azerbaycan'ın diğer yörelerinden seçilmektedir. Nahcivan düğünlerini farklı kılan en önemli husus ise buradaki toy-düğünlerde kına gecelerinde söylenen hakıştalardır. Hakıştalar kına gecelerini eğlenceli kılmayı amaçlayan bir söyleşi, gelenektir. Şöyle ki, kına yakma törenleri zamanı karşılıklı şekilde bir kız evi, bir de oğlan evi tarafından kız-gelinler hakıştalar söylerler. Bu zaman her iki taraf kendi adamının (gelinin ve beyin) daha yakışıklı, akıllı, güzel vs. olduğunu savunur, aynı zamanada karşı tarafa da dokunacak sözlerle incitmeyecek şekilde üstünlük kurmaya çalışır. Ve içlerinden biri hakışta söyler, diğerleri de her mısranın sonunda bir ağızdan “hakışta” derler. Bildirelim ki, hakıştalar bizim bildiğimiz mani şeklindedir. Dört mısralık, 7 hecelik şiir türüdür. Sadece hakıştalar yukarıda da söylediğimiz gibi kına gecelerinde söylenir ve oğlan ve kız tarafı birbiri ile bir anlamda sözle güreş tutar.

Hakıştalar şöyle söylenir:

Kız tarafında biri:

Elinde su tabağı, hakışta,
Su döküm yu tabağı, hakışta.
Yüreğimi sıkıyor, hakışta,
Oğlanın kaş-kabağı, hakışta.

Bey tarafında biri:

Üstüpünün malları, hakışta,
Meleşir davarları, hakışta.
Beyimize kurban olsun, hakışta,
Gelinin halaları, hakışta.

Hakışta deyişmeleri şu şekilde devam eder, sonda kim üstünlük kurmuşsa o taraf kazanmış sayılır. Kına gecelerinde söylenen hakıştalarda amaç hiç de üstünlük kurmak değildir. Asıl maksat geceyi mutlu geçirmek ve eğlenceli kılmaktır.

Anahtar Kelimeler: Hakışta, Nahcivan, kına gecesi.

Abstract

Hakishtas: Communes held by groom and bride's side at Nakhchivan's wedding nights.

Weddings in Nakhchivan Autonomous Republic, exclave of Turkic Azerbaijan, slightly differs from the weddings in other parts of Azerbaijan. The main factor that makes Nakhchivan's weddings different than Azerbaijan is communes, called "Hakishka"s, during henna night. Hakishtas are communes, kind of traditions, aiming to make henna nights more amusing. In such a way that group of women from both sides (bride and groom) are singing communes mutually. Both sides are defending their own parts by mentioning compliments for self sides and trying to prevail opposite side without hurting them. Usually one person among a group sings commune and at the end of each verses all participants say "hakishka" in unison. Hakishka is poetry which formed of 4 verses and each verse comprises 7 syllables.

Elinde su tabağı, hakışta,
Su döküm yu tabağı, hakışta.
Yüreğimi sıkıyor, hakışta,
Oğlanın kaş-kabağı, hakışta.

Üstüpünün malları, hakışta,
Meleşir davarları, hakışta.
Beyimize kurban olsun, hakışta,
Gelinin halaları, hakışta.

Hakishka chatings continue as above and at the end who prevails is named a winner. Primary goal of Hakishkas during henna nights is not winning but making nights more joyful and cheerful.

Key words: Hakishka, Nakhchivan, wedding night.

Kına Hindistan ve Arabistan kökenli bir bitkidir. Yaprakları kurutulup ezilerek toz haline getirilir. Daha sonra toz halinde bulunan kına su ile karıştırılarak bulamaç haline dönüştürülür ve bu şekilde kullanılır. Bulamaç haline getirilen kına boyama özelliğine sahiptir ve boyanan maddelere az ya da çok kızılımsı bir renk vermektedir. Boyanacak yere uygulama işlemine ise, Azerbaycan'da kına yakmak, kına koymak denir.

Türkiye'nin halk bilimi araştırmacılarından Dr. Ömer Faruk Yıldızkaya bir makalesinde Türkiye'deki kına türkülerinden bahsederken diyor ki, "kına yakma geleneğinin tarihi gelişimi ve bu geleneğe Türkiye'nin çeşitli yörelerinde ve bazı Türk boyları arasında verilen adlar hakkındaki açıklamalardan sonra, kına yakma sırasında söylenen ağıtlara bakalım. Kına gecesinde söylenen kına ağıtları, tıpkı ölüm ağıtları gibi belli bir tören unsuru taşıyan ağıtlardır. Bu ağıtlarda ölüm ağıtlarında olduğu gibi ferdi ağıtlara rastlanmaz. Kına ağıtlarının hepsi anonimdir. Yalnızca kadınlar tarafından, gelin kıza kına yakılırken ve genellikle sabsız, çalgısız söylenir. Kına ağıtları hiçbir zaman para karşılığı söylenmez. Kına gecesinde gelin kız mutlaka ağlar" (<http://www.turkuler.com/yazi/kina.asp>).

Ama Türkiye'den farklı olarak Nahcivan'daki kına türkülerinde amaç eğlenmektir. Azerbaycanın bir parçası olan Nahcivan Özerk Cumhuriyeti'nin düğünlerinde kına geceleri genellikle cumartesiye pazara bağlayan gece yapılır. Daha doğrusu kızın baba evinde geçirdiği son gece gerçekleştirilir.

Nahcivan düğünlerinde kına geceleri bir özelliğine göre Azerbaycan'ın diğer yörelerinden, hatta Türk topluluklarından seçilmektedir. Nahcivan düğünlerini farklı kılan en önemli husus buradaki toy-düğünlerde kına gecelerinde söylenen hakıştalar. Şöyle ki, bu bir yöresel söyleşi olup yalnızca Azerbaycan'ın Nahcivan bölgesinde yayılmıştır.

Hakıştalar kına gecelerinin eğlenceli kılmayı amaçlayan bir söyleşi, gelenektir. Daha doğrusu, kına yakma törenleri zamanı karşılıklı şekilde bir kız evi, bir de oğlan evi tarafından kız-gelinler hakıştalar söylerler. Bu zaman her iki taraf kendi adamının¹ daha yakışıklı, akıllı, güzel vs. olduğunu savunur, aynı zamanda karşı tarafa da dokunacak sözlerle incitmeyecek şekilde üstünlük kurmaya çalışır. Ve içlerinden biri hakıştanın mısralarını söyler, diğerleri de her mısranın sonunda bir ağızdan nakarat olarak "hakışta" derler.

Bildirelim ki, hakıştalar bizim bildiğimiz mani şeklindedir. Dört mısralık, 7 hecelik şiir türüdür. Bazı kaynaklarda mısraların sayı 10 hecelik olarak da gösterilmektedir. Bu tür düşünenler mısraların sonuna "hakışta" kelimesinin artırılmasını elde rehber tutarak onları da mısranın terkinde kabul etmektedirler. Ama bu bir toplu kelime olduğu için bence "hakışta" kelimesinin maninin hece sayına ilave edilmemesi gerekmektedir.

Evet, hakıştalar yukarıda da söylediğimiz gibi kına gecelerinde söylenir ve oğlan ve kız tarafı birbiri ile bir anlamda sözle güreş tutar.

Mesela aşağıdaki gibi:

Kız tarafında biri:

Elinde su tabağı, hakışta,
Su döküm yu tabağı, hakışta,
Yüreğimi sıkıyor, hakışta,
Yiğidin kaş-kabağı, hakışta. (Nahcivan

Folkloru 2007: 78)

Yukarıdaki "hakışta"da kız tarafından birinin karşı tarafa oğlanın çok ciddi olmasının, yüzünün gülmemesinin yürek sıkıdığından konuşuluyor, bunun aksine olarak oğlan tarafı da kız tarafına cevap veriyor:

Bey tarafında biri:

Üstüpünün malları, hakışta,
Meleşir davarları, hakışta.
Beymize kurban olsun, hakışta,
Gelinin halaları, hakışta. (Nahcivan Folkloru 2007: 79)

"Hakışta"nın manasından da anladığımız gibi oğlan tarafı daha sert cevap veriyor. Gelinin halalarını² beye-oğlana kurban ediyor. Doğru, burada söz dokunur, ama amaç eğlence olduğu için meclistekiler gülüşürler.

Ben "hakışta"lar üzerinde inceleme yaparken hakıştaları mevzular üzere birkaç yere ayırdım. Onları aşağıdaki gibi gruplaştırabiliriz:

1. Oğlanı veya kızı övmeyi amaçlayan hakıştalar;
2. Oğlan tarafının kız tarafına (kızınızı elinizden alıyoruz türünden) hava atmasını anlatan hakıştalar;
3. Kızların kendi arzu ve isteklerini dile getirdiği hakıştalar;
4. Eşleri gurbet ellerde olan gelinlerin hasretini ifade eden hakıştalar;
5. Baldızların çekilmezliğini anlatan hakıştalar;
6. İki tarafın birbirini eğlence olsun diye beğenmemesini anlatan hakıştalar.

Bu sıralamayı uzatabiliriz. Ama yukarıdaki sıralamayı numunelerle özetlememiz bile Nahcivan düğünlerinde kına geceleri zamanı söylenen hakıştalar hakkında bize bir hayli bilgi verecektir.

İlk olarak oğlan ve kızı öven hakıştalardan söz edelim. Bu hakıştalar zamanı kız tarafı gelini, oğlan tarafı da beyi över, onların güzelliğinden, yiğitliğinden söz açarlar. Mesela oğlanın bacıları tarafından sık sık, hatta her kına gecesinde söylenir şu hakışta:

Su geldi bende değdi, hakışta,
Ketil kemende değdi. hakışta.
Gardaşım bir yar sevib, hakışta,
Bütün bu kende değdi, hakışta. (Nahcivan Folkloru 1994: 255)

Yahut başka örneklere göz atalım:
Atdan bir ağa düştü(indi), hakışta,
Ses saldı bağa düştü, hakışta.
Gardaş gözlerin ne tez, hakışta,
Şu gül yanağa düştü, hakışta. (Yol Geler Ordubada 2005: 58)

Gardaşım handı-handı, hakışta,
Bahçede kuş kovandı, hakışta.
Misri kılıç belinde, hakışta,
Vurmağa pehlivandı, hakışta. (Nahcivan Folkloru 2007: 78)

Veya;
Gözleri, ay gözleri, hakışta,
Şirin-şirin sözleri, hakışta.
Benim emimin oğlu, hakışta.
Deli edib kızları, hakışta. (Amanoğlu 2008: 116)

2 Azerbaycanda "hala" teyze anlamındadır.

1 gelinin ve beyin

Yukarıdaki örneklerde oğlan övülüyorsa aşağıdaki şu örneklerde ise kız, yani gelin övülüyor:

Gelin, yürekli gelin, hakışta,
Ceyran irengli gelin, hakışta.
Hamur eyle, çörek yap hakışta,
Aslan bilekli gelin, hakışta. (İsmayıl
2005: 107)

Oğlanın adı Emin, hakışta,
Ola billmezsin emin. hakışta,
Kızımız güzel kızdı, hakışta.
Həm övün, hem de sevin. hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 79)

Ben aşığım, yaz eyler, hakışta,
Payız eyler, yaz eyler, hakışta,
Güzelin kaydasıdır, hakışta,
Sevdiğine naz eyler. hakışta. (Yol Geler
Ordubada 2005: 61)

Oğlan tarafının kız tarafına (kızımızı elinizden alıyoruz türünden) hava attığı hakıştalar da bu tür gecelerin daha eğlenceli geçmesine, hatta gülüşlere vesile oluyor. Numunelerden de söylediklerimizin doğruluğu anlaşılacaktır:

Heyeti yonca guda, hakışta,
Yedik doyunca, guda, hakışta,
Qızın elinden aldık, hakışta.
Ağla, doyunca, guda, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 83)

Çaylar olub dişteme, hakışta,
Çayın pulun xerşteme, hakışta,
Evə konak gelende, hakışta,
Erzi-giley baştama, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 79)

Qapıları palçıqlıdı, hakışta,
Ekmekleri kılçıklıdı, hakışta,
Gardaşın qaynanası, hakışta,
Yaman da acıklıdı, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 86)

Hakıştaların bazılarında özellikle kızlar içlerindeki, gönüllerindeki arzu ve istekleri dile getirirler. Malumdur ki, her bir kızın hayalleri içerisinde gelecekte sevdiği erkekle evlenmek, sevdiğine kavuşmak niyetleri vardır. Ve kına gecelerinde sadece kızlar ve gelinler olduğu için onlar öz duygularını da rahatlıkla ifade edebiliyorlar. Bu tür hakıştalara da birkaç örnek gösterebiliriz:

Arazım, Kür isterim, hakışta,
Bülbülem, gül isterim, hakışta.
Ben bir gidergi konak, hakışta,
Bir şirin dil isterim, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 75)

Araz gibi akarım, hakışta,
Yandırarım, yakarım, hakışta.
Gözlerinde gözüm var, hakışta,
Hasret ile bakarım, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 80)

Yarım gelir cacıktan, hakışta,
Yol salır yoncalıktan, hakışta.
Yarıma ne demişim, hakışta,
Küsüb gidib acıktan, hakışta. (Yol Geler
Ordubada 2005: 62)

Armud ağacı haça, hakışta,
Elim dolaştı saça, hakışta.
Yiğid ona derim ki, hakışta,
Sevdiğin ala kaça, hakışta. (Söz Kervanı
2007: 53)

İydenin hal leçeyi, hakışta,
Etirlidir çiçeği, hakışta.
Kah bahtıma düşeydi, hakışta,
Oğlanların göyçeyi, hakışta. (Söz Kervanı
2007: 54)

Bu tür örnekleri say say bitmez. Hakıştalar nedeniyle de kına geceleri Nahçıvan yöresinde gecenin geç saatlerine kadar uzar. Kızlar kendi arzu ve isteklerini dile getirdikleri gibi, gelinler de kendi duygularını belli ederler. Özellikle eşleri gurbet elde olanlar, kına gecelerinde bir manada dile gelirler:

Kaşların balhi-balhi, hakışta,
Gözlerin bostan arhi, hakışta.
Nere gitse çabuk gel, hakışta,
İntizar koyma halhi, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 76)

Mektubu saldım yola, hakışta,
Gözlerim dola-dola, hakışta.
Dolma, gözlerim, dolma, hakışta,
O gelen yarım ola, hakışta. (Nahçıvan
Folkloru 2007: 83)

Araz üste naneyim, hakışta,
Yel, esme, pervaneyim, hakışta.
Üç yıldırı yarım gidib, hakışta,
Hasretten divaneyim, hakışta. (Yol Geler
Ordubada 2005: 64)

Bir daha tekrar ediyorum ki, kına gecelerinde maksat “demek, gülmek ve eğlenmek”tir. Ve eğlence gecelerinde karşı taraflar birbirini kızdırarak da gülüşe sebep olmaya çalışırlar. Bu tür hakıştalara baldızların çekilmezliğini anlatan hakıştaları örnek gösterebiliriz. Mesela aşağıdaki örnekler dikkat edelim:

Evlere düşüp talan, hakışta,
Ölsün talanı salan, hakışta.
Baldız demeyin, kızlar, hakışta,
Siz deyin bir boz yılan, hakışta. (Yol Geler
Ordubada 2005: 63)

Oğlan adın Elidir, hakışta,
Kolların düğmelidir, hakışta.
Kendin iyi çoçuksun, hakışta,
Bacıların ölmelidir, hakışta. (Söz Kervanı
2007: 55)

İki tarafın birbirini eğlence olsun diye beğenmemesini anlatan hakıştalar kına gecelerinde en çok kullanılan ve söylenen hakıştalardır. Hemen bu hakıştalara aşağıdakileri örnek gösterebiliriz:

Ay hingile, hingile, hakışta,
 Hingileni kim bile, hakışta.
 Yüz hakışta söylerim, hakışta,
 Sizin gibi yüngüle, hakışta. (Nahçıvan
 Folkloru 2007: 80)

Ezizim bağ arası, hakışta,
 Nerde derdin çaresi, hakışta.
 Bir nişanlı kız gördüm, hakışta,
 Yüzünde diş yarası, hakışta. (Söz Kervanı
 2007: 51)

Yanaqları çilli kız, hakışta,
 Baş yaylığı güllü kız, hakışta.
 Oğlanlar senden kaçar, hakışta,
 Olma öyle dilli kız, hakışta. (Söz Kervanı
 2007: 56)

Değirmenin unnarı, hakışta,
 Allah kırsın bunları, hakışta.
 Ninemle yaşıttılar, hakışta,
 Kim alacak bunnarı, hakışta. (Söz Kervanı
 2007: 56)

Hakışta deyişmeleri bu şekilde devam eder, sonda kim üstünlük kurmuşsa o taraf kazanmış sayılır. Kına gecelerinde söylenen hakıştalarda amaç hiç de üstünlük kurmak değildir. Asıl maksat, geceyi mutlu geçirmek ve eğlenceli kılmaktır.

Kına gecelerinin sonunda oğlan evi tarafından getirilmiş kına önce gelinin ellerine, ayaklarına yakılır, daha sonra diğer kızlar ve gelinler ellerini kınalarlar. Toplulukta bulunanlardan evli olanlar sol ellerinin serçe parmağına, bekâr olanlar ise sağ elinin serçe parmağına kına yakarlar. Bu da evli ve bekâr olanları ayırt etmek ve karşı cinse de işaret ve bilgi vermek amacını taşımaktadır. Bu arada onu da bildirelim ki, söyleşi bitip kına yakma faslına geçmeden önce oğlan tarafından biri şu hakıştayı söyler:

Çıktım aya bakmaya, hakışta,
 Kapaıya kilit takmaya, hakışta.
 Oğlan kına gönderib, hakışta,
 Kız eline yakmaya, hakışta. (Söz Kervanı
 2007: 52)

Sonuç olarak şunu bir daha altını çizerek söylemek isterim ki, kına gecelerinde “hakışta” söylenmesi Türk toplulukları içerisinde yalnızca Azerbaycan’ın Nahçıvan yöresinde yayılmıştır. Ve geçmişimizden günümüze kadar yaşatılan bu gelenek şimdi de korunmakta ve uygulanmaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Amanoğlu, Ebülfez (2008), *Azerbaycan Düğün Türküleri*, Ankara: BRC Basım Matbaası.
- [2] İsmayıl, Mehseti (2005), *Halk Yaddaşının İzleri*, Bakü: Elm Neşriyatı.
- [3] *Nahçıvan folkloru* (2007), Bakü: Seda Neşriyatı.
- [4] *Nahçıvan folkloru* (1994), 1. cilt, Bakü: Sabah Neşriyatı.
- [5] *Söz Kervanı* (2007), Nahçıvan: Geyret Matbaası.
- [6] *Yol Geler Ordubada* (2005), Nahçıvan: Ecemi Neşriyatı.
- [7] <http://www.turkuler.com/yazi/kina.asp>